

PANJSKE KONČNICE NA FILMSKEM PLATNU

BORIS VIŠNOVEC

Lahko rečemo, da je razstava o panjskih končnicah, ki bo do aprila na ogled v središču Dunaja, velik praznik za vsakega Slovenca, posebno pa še za slovenske čebelarje. V ta veliki projekt slovenske umetnosti se je tokrat vključil tudi slovenski film. V okviru programa Kulturne skupnosti Slovenije in v realizaciji Viba filma iz Ljubljane je v razmeroma kratkem času nastal precej ambiciozen filmski projekt.

Film poslikane panjske končnice namreč traja petindvajset minut, kar ga uvršča med srednjemetražne filme. Nastal je v profesionalni 35 mm tehniki in v kolorju po scenariju in v režiji Borisa Višnovca. Poleg etnografske vrednosti, ki jo film vsekakor ima, pa smo skušali z bogatim prikazom panjskih končnic, ki se nahajajo tako v muzejskih zbirkah kot v zbirkah zasebnih zbiralcev, predstaviti življenje slovenskega človeka v času, ko so končnice nastajale. Čas nastajanja končnic pa lahko zaokrožimo na obdobje od začetka osemnajstega stoletja v tedanjih osrednjih pokrajinah na slovenskem Koroškem in Kranjskem, kjer je slikanje na končnice doživelo svoj vzpon in tudi vrh. Pri sami zasnovi filma je ustvarjalce vodila želja, da bi izhajali iz značilnosti slovenskega značaja. Bogastvo tem, ki jih predstavljajo končnice, namreč omogoča prikaz notranjega doživljanja človeka ter interpretacijo časa in okolja. V tem pa smo izhajali iz domačnosti in umirjenosti. Te prizore nadgrajujejo podobe, ki so odraz nuje in tudi tragičnosti. Pojavi se mit, ki je izraz vere v kljubovanje. Življenjska spontanost pa zaživi skozi satirične prizore. Izhajali smo iz dejstva, da končnice obsegajo vse ravni življenja, okolje, človeka in pokrajino, hkrati pa tudi ujetost človeka v usodno in nedojemljivo. Strnitev v celoto pa je omogočila prvinska ljudska glasba in posnetki ansambla Terlep-Omrzel.

Med ustvarjalci filma moramo omeniti še snemalca Ljuba Struno, ki je tudi sam čebelar. Opravljal je delo direktorja filma in organizatorja, kar je bilo glede na dogovorjene roke snemanja zelo zahtevno delo. Delo v studiju je opravil Rado Likon, znani snemalec, ki je v ta namen priredil profesionalno kamero in jo usposobil za snemanje detajlov.

Pri končni montaži filma je prispeval svoje bogate izkušnje še Toni Ziherl, ki je odlično dojel zasnovu dela in osnovno tonaliteto celote. S poslušom za tematiko filma pa sta svoje delo opravila tudi Jože Trtnik in Janez Bricelja, ki sta poskrbela za tonsko opremo filma in za dodatne odtenke pri ozvočenju.

Zahvaliti pa se moramo tudi čebelarjem, ki so nam priskočili na pomoč pri snemanju oziroma so pri snemanju sodelovali s strokovnimi nasveti. Tako smo za pomoč prosili Janeza Miheliča s Čebelarke zveze Slovenije. Tomaž Prevodnik iz Poljanske doline nam je odstopil končnice, ki smo jih uporabili pri snemanju. Vinko Zibelnik iz Hrastenic pri Dvoru nam je posodil soho, čebelji panj v podobi Turka. Nekaj prizorov smo posneli na Štajerskem pri Janku Pislaku. Čebelar in igralec z Muljave Vinko Sever pa je nastopil v vlogi čebelarja, ki se pojavlja ob čebelnjaku. Z nasveti je priskočil na pomoč tudi znani čebelar

Na filmu je posnet tudi zanimiv in zaščiten čebelnjak F. Levstika v Retjah.

prof. Edi Senegačnik. Seveda pa filma ne bi mogli posneti brez razumevanja in sodelovanja muzejev, kjer hranijo zbirke končnic. Tako so nam omogočili delo v Loškem muzeju v Škofji Loki, Čebelarškem muzeju v Radovljici in v Etnografskem muzeju v Ljubljani. Iskreno se zahvaljujemo vsem sodelavcem teh muzejev, ki so nam pomagali s strokovnimi nasveti.

Za zaključek naj omenimo, da je v pripravi tudi video kaseta filma Poslikane

panjske končnice. Pripravili smo slovensko inačico kasete, poleg tega pa je v pripravi tudi kaseta s spremnim besedilom v nemškem jeziku, s podnapisi pod pesmimi. Kasete bodo v kratkem dostopne vsem ljubiteljem čebelarstva in slovenske umetnosti. Morda bomo film predstavili na posvetovanju ali skupščini slovenskih čebelarjev v Ljubljani. Trenutno pa se video posnetek filma Poslikane panjske končnice vrti na razstavi na Dunaju.

Kaj so pisali nekoč?

NAŠE PANJSKE KONČNICE

AVGUST BUKOVEC

(Nadaljevanje)

Razjasniti mi je še, v kaki meri je uvedba panjev s premičnim satjem vplivala na propadanje končnic. Vsi taki panji, ki so se pri nas do l. 1900 bolj ali manj udomačili – Sumperjev, skočidolski, kranjski družbeni panj, Porentov, Ambrožičevi nemške normalne mere, pavlinovci in tudi še droryjevci – so bili podolžni panji majhne mere, izvzemši zadnja dva. Njihova vnanost se ni skoraj nič razlikovala od navadnih »korit« (kmečkih panjev). Zato ni nič čudnega, da so imeli sprednjo končnico poslikano. Toda tudi pristaši pavlinovcev, droryjevcev in prvih gerstungovcev niso opustili starega običaja in so poskrbeli, da je bila končnica poslikana, čeprav je bila razmeroma zelo velika. Trgovec s čebelami M. Ambrožič v Mojstrani je prodal na tisoče svojih »dzierzonovanih« panjev v tujino, toda med njimi ni bilo niti enega brez poslikane končnice. Vse to nam dokazuje, kako globoko je bila navada poslikanih končnic še ob koncu 19. stoletja pri nas ukoreninjena in da panji s premičnim satjem niso do tega časa neposredno vplivali na opustitev slik na končnicah.

Ko pa se je po kratki življenjski dobi gerstungovcev pojavil AŽ panj (SČ, 1910, 22), ki mu radi očitamo, da je grobokop poslikanih končnic, so bile razmere že čisto drugačne. Za nove končnice se ni skoraj nihče več zanimal in so bile v čebelnjakih samo še tiste iz prejšnjih »dobrih časov«. Slikarjev končnic ni bilo več in če je kdo

vendarle hotel imeti poslikano končnico, jo je moral tako drago plačati, da cena zanj ni bila v nobenem razmerju z vrednostjo panja. Zadnji ljudski slikar, Zabavnik iz Šmarce pri Kamniku, je računal za poslikanje končnice 1 K, panj pa je takrat stal 3 K. Pred izbruhom prve svetovne vojne sem končnico AŽ panja tako preuredil, da je imel vsak panj na pročelju po dve poslikani končnici, za spoznanje večji kakor pri širokem kranjiču, ki ju je ločila prečna deščica tako, da je opazovalec imel vtis, da so v čebelnjaku nekoliko večji kranjiči s poslikanimi končnicami, položeni na lese. Končnici za posamezni panj sta stali 20 K, panj sam pa 16 K... Takrat sem sprevidel, da končnice ne bomo priklicali nazaj v naše čebelnjake, pa naj uganjamo še tako propagando. Ko se je uveljavil AŽ panj, je bilo končnic že za vselej konec.

S tem pa ni izginil smisel čebelarjev za mično pročelje čebelnjaka. Kdor je v čebele posebno zaverovan in ne skrbi samo za ohranitev vremenskim vplivom izpostavljenega lesa, ima vse panje lično popleskane z najrazličnejšimi živimi barvami. Tudi tako pročelje lahko nudi lepo sliko, čeprav ni na njem tistega veselega in pestrega življenja kakor v starih časih.

Kje so čebelarji dobivali končnice?

Panjove so si v starih časih čebelarji sami izdelovali. Toliko mizarja je bilo skoraj